

ВІДГУК

офіційного опонента, завідувача кафедри стоматології дитячого віку Буковинського державного медичного університету МОЗ України, доктора медичних наук, професора Годованець Оксани Іванівни на дисертаційну роботу Салеха Ануара Юсефовича «Клініко-лабораторне обґрунтування профілактики основних стоматологічних захворювань у дітей з гастроезофагеальною рефлюксною хворобою», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань

22 - «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 - «Стоматологія»

Обґрунтування вибору теми дослідження. Індивідуальне стоматологічне здоров'я дитини формується під впливом низки системно-соматичних факторів. На жаль, на сьогодні практично немає дітей, ріст і розвиток яких відбувається в умовах здорового організму. Невпинно зростає захворюваність дитячого населення, у структурі якої вагоме місце посідає патологія шлунково-кишкового тракту. Серед хронічних захворювань шлунково-кишкового тракту в дітей на перші позиції виходять ушкодження верхніх відділів травного каналу, серед яких і гастроезофагеальна рефлюксна хвороба.

Взаємозв'язок хвороб ротової порожнини з порушеннями різних відділів шлунково-кишкового тракту обумовлений морфо-функціональною єдністю травної системи. Гастроентерологічна патологія виникає переважно в дітей із зниженою неспецифічною резистентністю в період найбільш інтенсивних змін організму. Зокрема його росту, а хронізація захворювань травної системи та часті загострення призводять до порушення усіх видів обміну, зниження імунологічної реактивності, що сприяє розвитку карієсу та запальних змін у тканинах пародонту.

У зв'язку з цим значної уваги дослідники повинні надавати вивченню кореляційних залежностей між стоматологічною та соматичною патологією в дітей, визначенню їхніх причинно-наслідкових зв'язків, удосконаленню

методів діагностики, профілактики і лікування карієсу зубів та захворювань тканин пародонту, залежно від умов функціонування дитячого організму. Саме такій проблемі і присвячена дисертаційна робота Салеха А.Ю., а тому вона є актуальною та своєчасною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота є фрагментом планової науково-дослідної роботи кафедри загальної стоматології Одеського національного медичного університету «Особливості діагностики і клінічного перебігу захворювань пародонту та слизової оболонки порожнини рота в осіб молодого віку, сучасні методи їх профілактики та лікування» (номер держреєстрації 0114U007010) та ДУ «Інститут стоматології та щелепно-лицевої хірургії НАМН України» «Удосконалити профілактику та лікування основних стоматологічних захворювань у пацієнтів на тлі зниженої неспецифічної резистентності, обумовленої антропогенними та біогеохімічними макро-та мікроелементами» (номер держреєстрації 0113U000532). Здобувач є співвиконавцем окремих фрагментів вищевказаних тем.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, достовірність одержаних результатів. Наведені в роботі дані одержано в результаті обстеження 148 дітей віком від 12 до 16 років, які страждали на гастроєзофагеальну рефлюксну хворобу. Використані експериментальні, клінічні, лабораторні, молекулярно-генетичні, біофізичні та статистичні методи дослідження.

У роботі розроблено експериментальну модель поєднаної патології, зокрема гастроєзофагеальної рефлюксної хвороби та захворювань тканин ротової порожнини, під час якої визначали ураження твердих тканин зубів, ступінь атрофії альвеолярного відростку за методом Ніколаєвої, в гомогенатах пульпи проводили визначення активності кислої та лужної фосфатази із розрахунком індексу мінералізації, у гомогенатах щелеп визначали вміст кальцію, неорганічного фосфору, в сировотці крові та гомогенаті ясен

аналізували активність каталази, уреазу, лізоциму, еластази та вміст малонового діальдегіду.

Цифрові дані опрацьовано статистично за допомогою параметричних методів варіаційної статистики, а також кореляційного аналізу. Використані в роботі методи є адекватними щодо поставлених завдань, відображають сучасний методичний рівень досліджень, що дозволило автору одержати достовірні результати та дійти обґрунтованих висновків.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційна робота Салеха А.Ю. «Клініко-лабораторне обґрунтування профілактики основних стоматологічних захворювань у дітей з гастроєзофагеальною рефлюксною хворобою» є самостійним завершеним науковим дослідженням, проведеним на сучасному рівні.

У роботі поглиблено наукові дані про основні етіологічні чинники розвитку основних стоматологічних захворювань у дітей за умов гастроєзофагеальної рефлюксної хвороби. Уперше проведено генетичне дослідження, під час якого вивчено поліморфізм генів VEGF(C634G), COL3A1(2209G > A), AMELX (T > C rs946252), DSPP (g.49C > T) у дітей зі стоматологічною патологією на тлі гастроєзофагеальної рефлюксної хвороби. Встановлено, що в 40 % вказаних пацієнтів спостерігалась генетична схильність до захворювань тканин пародонту та карієсу високої інтенсивності, а у 50 % було діагностовано недосконалий амелогенез.

Також уперше в експерименті на тваринах була вивчена лікувально-профілактична ефективність розробленого профілактичного комплексу для корекції виявлених порушень, що підтверджено патентом України на корисну модель «Спосіб профілактики карієсу зубів на тлі рефлюксної хвороби» (№ 143144. 2020 Лип 27).

Практичне значення роботи. Практичне значення роботи полягає у тому, що встановлені біохімічні маркери ротової рідини дітей, що вказують на розвиток стоматологічної патології на ранніх стадіях розвитку захворювання.

Простота, доступність, неінвазивність методів дозволяє широко впроваджувати їх у практику дитячої стоматології.

Результати експериментальних та клініко-лабораторних досліджень дозволили здобувачу обґрунтувати, розробити та запропонувати для впровадження в практику охорони здоров'я лікувально-профілактичний комплекс щодо основних стоматологічних захворювань у дітей, хворих на гастроєзофагеальну рефлюксну хворобу, ефективність якого склала 53,72 %.

Результати дисертаційної роботи впроваджені у практичну діяльність відділення стоматології дитячого віку та ортодонції Державної установи «Інститут стоматології та щелепно-лицевої хірургії НАМН України», відділення дитячого стоматологічного здоров'я багатoproфільного медичного центру Одеського національного медичного університету, дитячого відділення КНП «Стоматологічна поліклініка №1» ОМР, дитячого відділення №3 КНП «Стоматологічна поліклініка №5» ОМР.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях та форумах різного рівня, а саме: на науково-практичній конференції для студентів та молодих вчених з міжнародною участю, присвячена 90-річчю з дня народження Б. Я. Резніка «Сучасні теоретичні та практичні аспекти клінічної медицини» (м.Одеса, 2019); VIII Національному конгресі патофізіологів України, присвяченому 120-річчю Одеської патофізіологічної школи «Патологічна фізіологія – охороні здоров'я України» (м. Одеса, 2020); III Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи розвитку сучасної науки та освіти» (м. Львів, 2021); міжнародній науково-практичній конференції «Перспективні напрямки розвитку сучасних медичних та фармацевтичних наук» (м. Дніпро, 2021).

Оцінка змісту дисертації, зауваження щодо оформлення. Дисертація викладена українською мовою на 160 сторінках друкованого тексту і складається зі вступу, огляду літератури, опису матеріалів та методів дослідження, 3 розділів власних спостережень, аналізу та узагальнення

отриманих результатів, висновків, практичних рекомендацій та списку використаних джерел. Робота ілюстрована 25 таблицями та 5 рисунками. Список використаних літературних джерел включає 248 видань (з них англомовних 76).

Вступ викладено на 8 сторінках, у ньому надано інформацію щодо актуальності, зв'язку роботи з науковою тематикою Одеського національного медичного університету, мети й завдань дослідження, охарактеризовано об'єкт, предмет та методи дослідження, представлено наукову новизну отриманих результатів, особистий внесок здобувача, впровадження одержаних результатів, публікації. Усі складові вступу викладено доступно і зрозуміло. Мета дослідження чітко сформульована та відповідає рівню дисертацій на здобуття доктора філософії. Відповідно до мети поставлено 5 завдань для її виконання.

Зауваження до розділу: відсутні.

Розділ «**Огляд літератури**» висвітлений на 28 сторінках, містить 4 підрозділи, ілюстровано 1 таблицею. Здобувачем проведено детальний та повний аналіз літературних джерел із питань, що стосуються епідеміології та етіології гастроєзофагеальної рефлюксної хвороби та її впливу на стоматологічний статус дітей та шляхів корекції патології. Матеріали розділу викладені в доступній формі, використані сучасні вітчизняні і зарубіжні літературні джерела. Кожен із підрозділів завершується коротким підсумком, де автор підкреслює ключові моменти, що в них висвітлені.

Зауваження до розділу: у розділі зустрічаються окремі стилістичні та орфографічні неточності.

Розділ «**Матеріали й методи дослідження**» викладений на 20 сторінках, ілюстрований 1 рисунком та 11 формулами. У розділі, який включає чотири підрозділи, автор наводить обґрунтування мети роботи, опис об'єктів дослідження, детальну характеристику препаратів, що застосовані у роботі та методи дослідження.

Зауваження до розділу: немає

Третій розділ дисертації на тему **«Поширеність та структура проявів гастроєзофагеальної рефлюксної хвороби в порожнині рота у дітей»** викладений на 13 сторінках, розділений на 4 підрозділи, містить 4 рисунки та 8 таблиць. У ньому висвітлено результати визначення рівня поширеності та інтенсивності карієсу та захворювань тканин пародонту в дітей 12-16 років, стоматологічний статус та порівняльну оцінку стану тканин зубів і пародонту, біохімічних та біофізичних параметрів ротової рідини, кісткового метаболізму соматично здорових дітей та дітей, хворих на гастроєзофагеальну рефлюксну хворобу.

Зауваження до розділу: було б доцільно доповнити розділ фотоматеріалом стану ротової порожнини пацієнтів.

Четвертий розділ дисертації **«Експериментальне обґрунтування моделі проявів гастроєзофагеальної рефлюксної хвороби в порожнині рота у тварин та ефективності розробленого лікувально-профілактичного комплексу»** висвітлений на 9 сторінках та ілюстровано 5 таблицями. У розділі наведена експериментальна основа для розробки лікувально-профілактичного комплексу за умов гастроєзофагеальної рефлюксної хвороби.

Зауваження до розділу: з метою гуманного ставлення та раціонального використання піддослідного матеріалу, слід було зменшити групи до 7-8 тварин.

Розділ п'ятий **«Дослідження стану ротової порожнини у дітей з гастроєзофагеальною рефлюксною хворобою в динаміці профілактики основних стоматологічних захворювань»** викладений на 16 сторінках, розділений на 2 підрозділи, містить 11 таблиць. Розділ присвячений висвітленню результатів динаміки зміни клінічних показників стану твердих тканин зубів та тканин пародонта, біохімічних показників ротової рідини у дітей з гастроєзофагеальною рефлюксною хворобою під впливом лікувально-профілактичного комплексу.

Зауваження до розділу: у розділі у деяких місцях зустрічається повторне тлумачення абревіатур.

У розділі «Аналіз та узагальненнях результатів дослідження» на 12 сторінках наведено детальний аналіз дисертаційної роботи, що підкреслює теоретичне та практичне значення одержаних результатів для наукової та клінічної стоматології, докладно і доказово пояснюючи найбільш важливі факти і положення. Здобувач лаконічно характеризує й узагальнює основні результати власного дослідження.

Зауваження до розділу: у розділі зустрічаються окремі стилістичні та орфографічні неточності.

Висновки, їх шість, відповідають завданням роботи, написані конкретно, обґрунтовано, наведені кількісні показники і, загалом, є квінтесенцією виконаного дослідження.

Практичні рекомендації є конкретними і зрозумілими для практичних лікарів та свідчать про необхідність ширшого впровадження даних наукових розробок в клінічну практику.

Повнота викладу результатів дисертації у наукових фахових виданнях. Матеріали дисертації опубліковані в 12 наукових працях, із них 3 статті в наукових фахових виданнях України, 4 статті – у наукових фахових виданнях інших країн, 4 тези доповідей в матеріалах наукових конференцій, одержано 1 патент України на корисну модель.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації, не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

Принципових зауважень щодо змісту та оформлення дисертаційної роботи немає. Подекуди звертали на себе увагу описки, граматичні та стилістичні помилки, проте їх наявність не зменшує значення та вагомість отриманих даних. Опубліковані праці повністю відображають основний зміст та результати дисертаційного дослідження.

В якості дискусії пропоную дисертанту відповісти на такі запитання:

1. Чи було виявлено інші патологічні прояви в ротовій порожнині дітей за умов гастроєзофагеальної рефлюксної хвороби окрім карієсу зубів та хронічного катарального гінгівіту?
2. Чи спостерігались алергічні прояви у дітей на препарати, що застосовувалися в лікувально-профілактичному комплексі? Якщо так, то на які саме і як Ви вирішували це питання?
3. Під час збору анамнезу в пацієнтів чи ставилося питання щодо шкідливих звичок (паління, алкоголь) і чи було це критерієм виключення у Вашому дослідженні?

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Салеха Ануара Юсефовича на тему «Клініко-лабораторне обґрунтування профілактики основних стоматологічних захворювань у дітей з гастроєзофагеальною рефлюксною хворобою» за актуальністю теми, метою і завданнями дослідження, обґрунтованістю та достовірністю отриманих результатів, їх науковою новизною, якістю оформлення та повнотою викладу відповідає вимогам п. 10, 11 «Тимчасового порядку присудження ступеню доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 року з правками від 9 червня 2021 року № 608 відносно дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 22 - Охорона здоров'я за спеціальністю 221 - Стоматологія.

Офіційний опонент:

Завідуюча кафедрою стоматології
дитячого віку Буковинського державного
медичного університету МОЗ України,
доктор медичних наук, професор

Оксана ГОДОВАНЕЦЬ

Підпис	<i>Годованець Оксана</i>
	засвідчує
Начальник відділу кадрів	
Буковинського державного медичного університету	

Тетяна Лесюк